

Інститут наукового прогнозування
кафедра економічної теорії
Львівської комерційної академії
Кримський інститут економіки та
господарського права (Севастопольська філія)
кафедра суспільно-політичних наук
Вінницького національного технічного університету
кафедра філософських та соціальних наук
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського Національного торговельно-економічного
університету
Хмельницький торговельно-економічний інститут
Поволзький інститут ім. П. А. Столипіна
Асоціація „Аналітикум”
Українське товариство російської культури «Русь»
ЦМНС, видавництво «ТК Меганом»

ПРОСТІР І ЧАС СУЧАСНОЇ НАУКИ

Матеріали десятої
Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
25 – 27 квітня 2014 року

Київ 2014

УДК 378.015.311:656.2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

кандидат педагогічних наук, **Вознюк О. М.**

Львівська філія Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені акад. В. А. Лазаряна, Україна, м. Львів

У статті обґрунтовано основні методологічні принципи формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту: об'єктивності, всебічності вивчення педагогічних процесів і явищ, єдності історичного і логічного та цілісності.

Ключові слова: система формування професійної культури, фахівці залізничного транспорту, науково-педагогічні принципи.

Вознюк О. Н. Методологические и общенаучные принципы формирования профессиональной культуры будущих специалистов железнодорожного транспорта / Львовский филиал Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта имени академика В. А. Лазаряна, Украина, г. Львов

В статье обоснованы основные методологические принципы формирования профессиональной культуры будущих специалистов железнодорожного транспорта: объективности, всесторонности изучения педагогических процессов и явлений, единства исторического и логического и целостности.

Ключевые слова: система формирования профессиональной культуры, специалисты железнодорожного транспорта, научно-педагогические принципы.

Voznyuk O. Methodological and general scientific principles of forming of future specialists rail transport / Lviv branch of the Dnipropetrovsk national university of the railway transport named after academic V. A. Lazaryan, Ukraine, Lviv

In the article the basic methodological principles of forming of future specialists rail transport: objectivity, comprehensiveness studying pedagogical processes and phenomena, historical and logical unity and integrity.

Key words: system forming of specialists railways, scientific and pedagogical principles.

Вступ.

Методологічне обґрунтування формування професійної культури випливає з попереднього усвідомлення інноваційного потенціалу сучасної системи освіти власне методологічного напрямку. Зокрема, “важелі методологічного обґрунтування слід шукати на рівні універсальних принципів пізнання, бо методологія насамперед є не звичайна сукупність методів

пізнання та перетворення світу, а скоріше – цілісна система принципів, які формують ці методи ” [9, с.112]. Потрібно сформулювати закони, безпосередньо звернені до практики формування професійної культури. Цю практичну спрямованість ряд авторів підкреслює терміном “принцип”, який означає, що певний закон виступає як метод дослідження [3,с.89]. Тому методологічне обґрунтування засад формування професійної культури вищого технічного навчального закладу вимагає пошуку й обґрунтування її регулятивно-методологічних принципів.

Під системою формування професійної культури розуміємо сукупність інновацій, які формують її оптимальний цілісний комплекс. До властивостей системи відносимо педагогічну цілеспрямованість, інваріантність, оптимальність, системну ефективність, стійкість, якість тощо. Підкреслимо, що формування професійної культури студентів вищого технічного навчального закладу у цілісну систему відкриває методологічно новий напрям діяльності, оскільки передбачає не комплекс інновацій, не їх просте поєднання, а методологічно і концептуально обґрунтовану цілісну систему формування професійної культури навчального закладу.

Загальні питання реалізації культурологічного підходу, його системотвірна роль для педагогічної теорії і практики висвітлено в працях Є. Баллера, В. Біблера, Є. Бондаревської, І. Зязюна, М. Кагана, Н. Крилової, О. Рудницької, В. Сластьоніна, Г. Тарасенко, Н. Щуркової. Методологічні і теоретичні проблеми культурологічної підготовки сучасного фахівця досліджено А. Арнольдовим, Л. Буевою, І. Луцькою, В. Масловим, О. Поповою, Р. Розіним, Н. Сердюк та ін.. Описані нижче методологічні принципи лежать в основі концепції формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту.

Мета статті – обґрунтувати методологічні та загальнонаукові принципи формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту.

У педагогічній літературі принцип трактується як «основа», «початкове положення», «вимога». Категорія «принцип» діалектично пов'язана зі «законом, закономірністю» і співвідноситься як «належне» і «сущє». Закони в природі існують об'єктивно. Принципів же в природі немає. Принципи – суто гносеологічний феномен, і через це вони не можуть мати самостійного значення. Найчастіше принцип – це закон у функції принципу [6]. Сукупність принципів (система принципів) у їхній взаємодії покликана регулювати вирішення всіх провідних протиріч процесу. У найзагальнішому виразі можна стверджувати, що принципи регулюють вирішення суперечностей між цілями навчання і тими умовами, в яких вони реалізуються. За М. Махмутовим, загальнонаукові принципи є отриманими на основі загальних закономірностей розвитку науки і мають значення основних початкових положень (наприклад, у теорії пізнання – принципи діяльності, проблемності тощо) [4, с. 70–73].

Методологічні принципи формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту обґрунтовуємо, спираючись на наукові

праці академіка С. Гончаренка [1, с.73-75]. Основоположним принципом будь-якого наукового дослідження є методологічний принцип об'єктивності. Він виражається у всебічному врахуванні факторів, які зумовлюють те чи інше явище, умов, в яких вони розвиваються, адекватності дослідницьких підходів і засобів, які дають можливість одержати справжні знання про об'єкт, передбачають виключення суб'єктивізму, односторонності і упередженості в підборі і оцінці фактів. При вивченні особистості і груп людей об'єктивність способів впливу на них стає одним із наріжних каменів сучасної педагогіки. Методологічною основою конкретної реалізації принципу об'єктивності при дослідженні особистості служать практичні дії людей, які являють собою соціальні факти. Принцип об'єктивності спирається в першу чергу на філософське обґрунтування формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту.

Успіх педагогічного дослідження багато в чому залежить від реалізації методологічного принципу всебічності вивчення педагогічних процесів і явищ. Будь-яке педагогічне явище чи процес пов'язані багатьма нитками з іншими явищами й процесами, і його ізольований, односторонній розгляд неминуче призводить до спотвореного, помилкового висновку. Такий підхід дає можливість моделювати явища, які вивчаються, і досліджувати їх у стані розвитку і в різних умовах. Методологічний принцип всебічності передбачає комплексний підхід до дослідження педагогічних процесів і явищ.

В історії розвитку особистості проявляється її суть, оскільки людина лише постільки є особистістю, оскільки вона має свою історію. "Нове", яке не вирросло на багатодатному ґрунті нагромадженого досвіду, традицій, наукових досягнень минулого, виявляється дуже чахлим і нежиттєздатним, незважаючи на зовнішню привабливість. Це «нове» виявляється або безґрунтовним прожектерством або перевдягнутим, підфарбованим старим [2]. У процесі аналізу необхідно дотримуватися методологічного принципу цілісності в дослідженні і дуже обережного підходу до виокремлення з метою спеціального вивчення окремих сторін, "елементів, відношень педагогічного процесу. Саме виокремлення можна здійснювати лише умовно, тимчасово, постійно співвідносячи одержувані результати з ходом всього процесу в цілому і його результатами.

Педагогічний процес є так званою нелінійною системою (при зміні одного з елементів нелінійної структури інші змінюються не пропорційно, а за складнішим законом), дослідження її структури не може бути здійснене вивченням її окремих елементів, оскільки сума дій компонентних причин, які діють окремо, нарізно, не дорівнює тому наслідку, який одержується при спільній дії. В педагогічному процесі явно проявляються взаємодії, які вивчаються синергетикою з її ключовим положенням про відкритий характер будь-якої з соціальних систем - сучасною теорією спільної дії [1]. Отже, основними методологічними принципами формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту обрано принципи об'єктивності, всебічності вивчення педагогічних процесів і явищ, єдності історичного і

логічного та цілісності. Принцип гуманізації. Гуманістична методологія виходить "із міжсуб'єктного розуміння детермінації психічного в людині і базується на вірі в позитивний потенціал людини, в його необмежені творчі можливості постійного розвитку й самовдосконалення" [8, с. 88]. З цієї точки зору активність особистості, її потреби в самовдосконаленні розглядаються не ізольовано, а розвиваються лише в процесі взаємодії, діяльності, спілкування з іншими людьми.

Одним із найбільш важливих принципів обґрунтування та реалізації формування професійної культури є принцип діяльності. Суттєвим ми вважаємо те, що тут з'являється можливість не тільки обґрунтовувати окремі стадії процесу, але і перейти до їх інтегративного осмислення й використання. Діяльність – це перетворення людьми оточуючої дійсності. Вихідною формою такого перетворення є праця. Всі види матеріальної й духовної діяльності людини є похідними від праці і несуть її головну рису – творче перетворення оточуючого світу [8].

Принцип оптимальності. До основних методологічних вимог оптимізації [5, с.222] формування професійної культури вищого технічного навчального закладу педагогічної системи відносять: цілісне охоплення процедурної оптимізації всієї системи формування професійної культури; опору при виборі оптимального варіанту на систему закономірностей всіх компонент формування професійної культури; – послідовне урахування можливостей оптимізації всіх компонентів системи; розгляд оптимізації як постійного інноваційного процесу зі зростанням складності завдань та досконалості рішень. Таким чином, оптимізована лише в деякому аспекті чи тільки за окремими компонентами формування професійної культури вищого технічного навчального закладу вже не буде оптимальною через деякий час: зміна умов, виникнення нових чинників порушать встановлену рівновагу і все доведеться починати спочатку. Формування оптимального функціонального стану можливе при створенні комфортних умов навчальної діяльності [7, с.37].

Принцип природовідповідності. Ми погоджуємося з думкою, що стратегічною орієнтацією є опора на логіку "роботи всієї цивілізації над своїм паростком" [5, с.199]. Тому базовим методологічним принципом є принцип природовідповідності не лише в навчанні, але й в формуванні інтегральної системи формування професійної культури вищого технічного навчального закладу. Традиційні цілі освіти (підготовка фахівців для народного господарства і підготовка до життя в індустріальному світі) суттєво переорієнтовуються в інноваційних моделях професійної освіти (професійний і особистісний розвиток індивідів, етично насичена підготовка до діяльності у проблемному світі, підготовка до життя в інформаційному суспільстві). Для ефективного здійснення формування професійної культури необхідно шукати кардинальне вирішення проблем, не задовольняючись простим поліпшенням існуючих методів; нові методи чи педагогічні технології повинні замінювати застарілі; шукати своє власне пояснення відомим явищам і лише потім

погоджувати його з точки зору інших; не боятися невдач у дослідженні тощо. Однією з властивостей системи є наявність мети, а значить і її цілеспрямованість. Прагнення педагогічних систем до мети визначає її цільовий характер діяльності педагогів. Варто відзначити, що процес як сукупність послідовних дій також спрямований на отримання певних результатів. Виходячи з відзначених ознак, є об'єктивні передумови до прогнозування результатів як процесів проектування, так і реалізації проектів педагогічних систем професійної освіти. Метод прогнозованого аналізу дозволяє змоделувати різні ситуації інтеграції освітньої та виробничої систем в умовах виробничої системи, що змінюється. У цих випадках результати прогнозного аналізу виступають критеріями практичної діяльності педагогів.

Принцип неперервності. Сучасна освіта є безперервним процесом. Ця фундаментальна ідея – одна з основних у концепції освіти, що представлена у «Всесвітній доповіді з освіти», яку підготував Секретаріат Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Концепція «Освіта і навчання впродовж усього життя» є одним із керівних принципів державної політики в галузі освіти. Сформована система професійної освіти недостатньо забезпечує безперервність, поетапність і наступність професійної підготовки, не націлена на перспективу, не містить елементів майбутнього змісту навчання [10, с. 85]. Визначальними чинниками розвитку безперервної освіти, працевлаштування молоді є: можливість отримання конкурентоспроможної і потрібної на ринку праці професії; оперативне реагування на нові соціально-економічні потреби особистості й запити суспільства; розширення спектра спеціальностей і спеціалізацій з урахуванням тенденцій і перспектив розвитку національної та регіональної економіки; прискорена підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів регіону; задоволення професійних і культурно-освітніх потреб осіб старшого віку, різних рівнів підготовки, здібностей і запитів.

Неперервність освіти реалізується шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян для можливого переходу на наступні ступені; формування потреби та здатності особистості до самоосвіти; оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їхньої кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів; формування та розвитку навчальних науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців; запровадження та розвитку дистанційної освіти; організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання; забезпечення зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою. На кожному етапі безперервної професійної освіти залізничника для кожної людини зміст і форма освітнього процесу

мають сприяти задоволенню потреб особистості відповідно до особливостей етапу та професії.

Висновки. Таким чином, основними методологічними принципами формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту обрано принципи об'єктивності, всебічності вивчення педагогічних процесів і явищ, єдності історичного і логічного та цілісності, а загально педагогічними – формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту: гуманізації, діяльності, оптимальності, природовідповідності, неперервності. До подальших досліджень відносимо розробку концепції формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту на основі обґрунтованих вище методологічних та загально педагогічних принципів.

Література:

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
2. Зазвягинский В. И. Теория обучения: Современная интерпретация / В. И. Зазвягинский. – М.: Издательский центр „Академия”, 2001.– 192 с.
3. Лігоцький А. О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем / А. О. Лігоцький – К.: Техніка, 1997. – 211 с.
4. Махмутов М. И. Проблемное обучение / М. И. Махмутов – М.: Педагогика, 1975. – 351 с.
5. Подласый И. П. Педагогика. Кн.1: Общие основы. Процесс обучения / И. П. Подласый– М.: ВЛАДОС, 2001.– 576с.
6. Сайгітбатов Дж. Фундаментализация содержания математической подготовки студентов экономического колледжа: дис. ... канд. пед. наук: спец.13.00.01 –/Сайгітбатов Дж. - Казань, 2004. – 212 с.
7. Сафин Р. С. Особенности проектирования эргономических технологий обучения в вузе // Педагогическое образование и наука. / Р. С. Сафин – 2002. – №1. – С.36-41.
8. Сластьонин В. А. Педагогика / В. А. Сластьонин – М.: Академия, 2002. – 576 с.
9. Сорочан Т. М. Методологічні основи науково-методичної роботи в освіті // Педагогічна практика і філософія освіти. / Т. М. Сорочан – Полтава, ПОІПОП, 1997. – С.112.
10. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму / В. К. Федорченко– К.: Слово, 2004. – 472 с.

References:

1. Honcharenko S. U. Pedagogichni doslidzhennya: metodolohichni porady molodym naukovtsyam / S. U. Honcharenko. – K.; Vinnytsya: DOV «Vinnytsya», 2008. – 278 s.
2. Zazvyahynskyy V. Y. Teoryya obuchenyya: Sovremennaya ynterpretatsyya /